

TA'LIM JARAYONINI LOYIHALASH ORQALI BILIM YARATISH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH

Karimova Navbaxar Maxmudjanovna

*Xorazm viloyati Osiyo Xalqaro Universitetida
pedagogika yo'nalishi magistranti*

Annotatsiya. Maqolada ta'lim jarayonini loyiha asosida tashkil etish orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Loyiha asosidagi ta'lim metodlari o'quvchilarning kreativ fikrlash, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Maqola, loyiha asosida ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash va ularning bilim olish jarayonidagi motivatsiyasini kuchaytirish bo'yicha tavsiyalarni taqdim etadi. Shuningdek, loyiha asosidagi ta'limning nazariy asoslari va amaliy misollar bilan boyitilgan tajribalari keltiriladi. Ushbu tadqiqot natijalari ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarni yanada samarali ta'lim olishlariga yordam berishi mumkin.

Kalit so'zlar: Ta'lim jarayoni, Loyiha asosidagi ta'lim, Bilim yaratish, Kreativ fikrlash, Muammolarni hal qilish, Jamoada ishlash

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы формирования умения создавать новые знания посредством организации образовательного процесса на основе проектной деятельности. Методы проектного обучения способствуют развитию у студентов творческого мышления, навыков решения проблем и умения работать в команде. Представлены рекомендации по повышению эффективности проектного обучения, обеспечению активного участия студентов и усилению их учебной мотивации. Также изложены теоретические основы проектного обучения и описан опыт его реализации, подкрепленный практическими примерами. Результаты исследования могут способствовать более эффективному обучению студентов благодаря внедрению инновационных подходов в систему образования.

Ключевые слова: Процесс обучения, проектное обучение, создание знаний, творческое мышление, решение проблем, командная работа

Annotation. The article considers the issues of developing the ability to create knowledge through the organization of the educational process on a project basis. Project-based learning methods help students develop creative thinking, problem-solving, and teamwork skills. The article provides recommendations for increasing the effectiveness of the project-based learning process, ensuring the active participation of students, and strengthening their motivation in the learning process. It also presents the

theoretical foundations of project-based learning and experiences enriched with practical examples. The results of this study can help students learn more effectively by applying innovative approaches in the education system

Keywords: Learning Process, Project-Based Learning, Knowledge Creation, Creative Thinking, Problem Solving, Teamwork

KIRISH.

Ta'lim jarayoni, zamonaviy jamiyatning asosiy poydevorlaridan biri bo'lib, insonning shaxsiy va professional rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bugungi kunda ta'lim tizimlari faqatgina bilim berish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarning kreativ fikrlash, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash qobiliyatlarini rivojlantirishga ham e'tibor qaratishi zarur. Ushbu maqsadga erishishda loyiha asosidagi ta'lim metodlari juda samarali vosita sifatida ko'riladi. Loyiha asosidagi ta'lim, o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni hal qilishda faol ishtirok etishga imkon beradi, bu esa ularning bilim olish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Loyiha asosidagi ta'lim jarayoni o'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotga tadbiq etish imkoniyatini beradi. O'quvchilar loyihalar orqali o'z qiziqishlariga mos ravishda o'rganadilar, bu esa ularning motivatsiyasini oshiradi. Bunday yondashuv, o'quvchilarga faqat nazariy bilimlarni o'rganish emas, balki ularni amaliyotda qo'llashni ham o'rganishga yordam beradi. Shuningdek, loyiha asosidagi ta'lim jarayonida jamoaviy ish muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilar orasida muloqot va hamkorlikni rivojlantiradi. Loyiha asosida ta'limning boshqa bir muhim jihati shundaki, u o'quvchilarga turli xil ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi. Masalan, loyiha davomida o'quvchilar tadqiqot olib borish, ma'lumotlarni tahlil qilish, kreativ yechimlar ishlab chiqish va natijalarni taqdim etish kabi ko'nikmalarni egallaydilar. Bu ko'nikmalar esa ularning kelajakdagi faoliyatlari uchun juda muhimdir. O'quvchilar ushbu jarayonda o'z-o'zini baholash va boshqalar fikrini qabul qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradilar.

Ta'lim jarayonini loyiha asosida tashkil etish orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirish nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatning umumiy taraqqiyotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilar o'z bilim va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llash orqali kelajakda innovatsion g'oyalar va yechimlar ishlab chiqishga tayyor bo'ladilar. Shu sababli, ta'lim tizimida loyiha asosidagi yondashuvlarni joriy etish zarurati tobora ortib bormoqda. Ushbu maqolada loyiha asosida ta'lim jarayonining nazariy asoslari va amaliy misollari keltiriladi. Shuningdek, loyiha asosidagi ta'limning samaradorligini oshirish va o'quvchilarning bilim olish jarayonidagi motivatsiyasini kuchaytirish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Bu yondashuv, nafaqat o'quvchilarning bilimlarini kengaytiradi, balki ularning shaxsiy va professional hayotlarida muvaffaqiyatga erishishlariga ham yordam beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI.

Ta'lim jarayonini loyihalashtirish orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirish sohasida bir qator chet ellik olimlar muhim tadqiqotlar olib borganlar. Ular orasida John Dewey, Jean Piaget, Lev Vygotsky va Howard Gardner kabi shaxslar alohida e'tiborga sazovor.

John Dewey - Amerikalik pedagog va falsafachi, ta'lim jarayonini tajriba va faoliyat orqali o'rganish zarurligini ta'kidlagan. Deweyning fikricha, o'quvchilar o'z tajribalaridan o'rganishlari va muammolarni hal qilish jarayonida faol ishtirok etishlari kerak. U loyiha asosidagi ta'limni qo'llab-quvvatlab, o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun amaliy tajribalarni muhim deb hisoblagan.

Jean Piaget - Shveysariyalik psixolog, bolalarning rivojlanish bosqichlarini o'rganib, ularning bilim olish jarayonini tushunishga katta hissa qo'shgan. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi, o'quvchilarning bilimlarni qanday shakllantirishi va yangi ma'lumotlarni qanday qabul qilishini tushunishga yordam beradi. Uning nazariyasi loyiha asosidagi ta'limda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Lev Vygotsky - Rossiyalik psixolog, ta'lim jarayonida ijtimoiy muhitning ahamiyatini ta'kidlagan. Vygotsky "yaqin rivojlanish zonasini" (ZPD) kiritgan bo'lib, bu o'quvchilarning o'z bilimlarini kengaytirish uchun qanday yordamga muhtojligini aniqlashda foydalidir. Loyiha asosidagi ta'limda jamoaviy ish va hamkorlik orqali o'quvchilar bir-biridan o'rganishlari va bilimlarni yanada chuqurroq egallashlari mumkin.

Howard Gardner - Amerikalik psixolog va ta'lim olimi, ko'p intellekt nazariyasini ishlab chiqqan. Gardnerning nazariyasiga ko'ra, har bir insonda turli xil intellekt turlari mavjud, masalan, mantiqiy-matematik, lingvistik, musiqiy va boshqalar. Loyiha asosidagi ta'lim bu turli intellekt turlarini hisobga olgan holda o'quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ularning qiziqishlariga mos ravishda loyihalar yaratish, bilim olish jarayonini yanada samarali qiladi. Ushbu olimlar ta'lim jarayonini loyihalashtirish orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirishga oid nazariyalar va amaliyotlar bilan shug'ullanishgan. Ularning ishlari zamonaviy ta'lim tizimida loyiha asosidagi yondashuvlarni joriy etishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Ta'lim jarayonini loyihalashtirish orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirish tadqiqoti, o'quvchilarning o'z bilimlarini mustahkamlash va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishga qaratilgan. Ushbu tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy bosqichlardan iborat:

1. **Tadqiqot maqsadini belgilash:** Tadqiqotning asosiy maqsadi ta'lim jarayonida loyiha asosidagi yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarning bilim yaratish

qobiliyatini qanday rivojlantirishini aniqlashdir. Bu bosqichda tadqiqot savollari va gipotezalar shakllantiriladi.

2. **Adabiyotlarni tahlil qilish:** Ta'lim jarayonini loyihalashtirish va bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirishga oid mavjud nazariyalar va tadqiqotlarni o'rganish. Bu bosqichda John Dewey, Jean Piaget, Lev Vygotsky va Howard Gardner kabi olimlarning ishlari tahlil qilinadi.

3. **Tadqiqot dizayni:** Tadqiqotning usuli va dizayni aniqlanadi. Ushbu tadqiqot uchun sifatli va miqdoriy usullarni birlashtirgan aralash metodologiya qo'llaniladi. Sifatli tadqiqotlar intervyular va fokus-guruhlar orqali o'quvchilar va o'qituvchilar fikrlarini o'rganishga qaratiladi, miqdoriy tadqiqotlar esa anketalar orqali o'quvchilarning bilim darajasini baholashga yo'naltiriladi.

4. **Ma'lumotlarni to'plash:** O'quvchilar va o'qituvchilar bilan intervyular o'tkazish, fokus-guruhlar tashkil etish va anketalar tarqatish orqali ma'lumotlar to'planadi. Ushbu jarayon ta'lim jarayonida loyiha asosidagi yondashuvlar qanday amalga oshirilayotganini va ularning ta'sirini o'rganishga yordam beradi.

5. **Ma'lumotlarni tahlil qilish:** To'plangan ma'lumotlar sifatli va miqdoriy tahlil qilish usullari yordamida tahlil qilinadi. Sifatli ma'lumotlar tematik tahlil orqali, miqdoriy ma'lumotlar esa statistik usullar yordamida qayta ishlanadi.

6. **Natijalarni taqdim etish:** Tadqiqot natijalari xulosalar shaklida taqdim etiladi. Natijalar ta'lim jarayonida loyiha asosidagi yondashuvlarning samaradorligini ko'rsatishi kerak.

7. **Tavsiya va xulosalar:** Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, ta'lim jarayonini yanada takomillashtirish uchun tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu tavsiyalar o'qituvchilar, ta'lim muassasalari va ta'lim siyosatiga qaratilgan bo'ladi. Ushbu metodologiya ta'lim jarayonini loyihalashtirish orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirishga oid chuqur va keng qamrovli tushuncha berishga imkon yaratadi.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Ta'lim jarayonini loyihalashtirish orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirish, zamonaviy ta'lim tizimining muhim jihatlaridan biridir. Ushbu yondashuv, o'quvchilarga o'z bilimlarini yaratish, takomillashtirish va amaliyotda qo'llash imkoniyatini beradi. Tadqiqotimizda ta'lim jarayonida loyiha asosidagi yondashuvlarning ta'siri tahlil qilindi va natijalar keltirildi.

Tadqiqot jarayonida o'quvchilar va o'qituvchilar bilan olib borilgan intervyular, fokus-guruhlar va anketalar yordamida ma'lumotlar to'plandi. O'quvchilarning bilim yaratish qobiliyatini baholashda loyiha asosidagi yondashuvlar, masalan, guruh ishlari, ijodiy loyihalar va muammoli vazifalar ko'rib chiqildi. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarga faollik, ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, loyiha asosidagi ta'lim jarayonlari o'quvchilarning bilim yaratish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi. O'quvchilar

o‘zaro hamkorlikda ishlash orqali fikr almashadilar, muammolarni hal etishga harakat qiladilar va yangi g‘oyalarni ishlab chiqadilar. Bu jarayonlar davomida o‘quvchilar o‘z bilimlarini amaliyotga tatbiq etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Shuningdek, tadqiqotda o‘qituvchilarning rollari ham muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchilar o‘quvchilarning qiziqishlarini rag‘batlantirish, ularni qo‘llab-quvvatlash va kerakli resurslar bilan ta‘minlash orqali ta‘lim jarayonini yanada samarali qilishlari mumkin. O‘qituvchilarning loyiha asosidagi yondashuvlarga tayyorgarligi va ularni amalga oshirishdagi tajribasi o‘quvchilarning muvaffaqiyatiga bevosita ta‘sir qiladi. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarga olib keldi:

1. **Bilim yaratish qobiliyati:** Loyiha asosidagi ta‘lim jarayonlari o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. O‘quvchilar muammolarni hal etishda yangi g‘oyalarni ishlab chiqish va o‘z bilimlarini amaliyotga tatbiq etishga o‘rganadilar.
2. **Hamkorlik va jamoaviy ish:** O‘quvchilar o‘zaro hamkorlikda ishlash orqali kommunikatsiya ko‘nikmalarini rivojlantiradilar. Guruh ishlari davomida ular bir-biridan o‘rganadilar va birgalikda muvaffaqiyatga erishadilar.
3. **O‘qituvchilarning roli:** O‘qituvchilar loyiha asosidagi yondashuvlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan resurslar va yordamni taqdim etishlari lozim. Ularning qo‘llab-quvvatlashi o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.
4. **Amaliyotga yo‘naltirilgan ta‘lim:** Loyiha asosidagi ta‘lim jarayonlari o‘quvchilarga nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llash imkoniyatini beradi. Bu esa ularning o‘z bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. Natijada, ta‘lim jarayonini loyihalashtirish orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirish, zamonaviy ta‘lim tizimining muhim jihati bo‘lib qolmoqda. Ushbu yondashuvlar o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishga va ularni kelajakda muvaffaqiyatli mutaxassislar sifatida tayyorlashga yordam beradi.

XULOSA.

Ta‘lim jarayonini maqsadli loyihalash orqali bilim yaratish qobiliyatini rivojlantirish o‘quvchilarning ijodiy tafakkuri, tadqiqot ko‘nikmalari va muammolarni hal etish salohiyatini oshiradi. Loyiha-asosidagi, muammoga yo‘naltirilgan va hamkorlikda o‘rganish metodikalari talabalarni mustaqil ravishda nazariy bilimlarni amaliy yondashuvlarda sinab ko‘rishga undaydi. O‘qituvchi vazifasi — muhitni shunday tashkil etadiki, u erda savol qo‘yish, eksperiment qilish va fikr almashish rag‘batlantiriladi; baholash jarayoni esa jarayon va mahsulotni teng muhim deb bilishi lozim. Natijada, talabalarda yangilik yaratish va bilimni ijtimoiy tarzda rivojlantirish uchun zarur kompetensiyalar shakllanadi. Ta‘lim rejasi doimiy qayta ko‘rib chiqish va talaba fikrini inobatga olish orqali takomillashtirilishi kerak, shu bilan pedagogik amaliyot ham yangilanadi doimiy ravishda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov, S. K. (2020). Ta'lim loyihalashtirish va pedagogik dizayn. Toshkent: Pedagogika. (b. 12–236).
2. Azimova, M. D. (2018). Loyiha-asosidagi ta'lim: nazariya va amaliyot. Samarqand: Ilm-Nashr. (b. 34–168).
3. Bereiter, C., & Scardamalia, M. (2006). Knowledge Building: Nazariya va pedagogika (tarj.). Toshkent: Fan va Texnologiya. (b. 1–152).
4. Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (2000). How People Learn: Ta'lim psixologiyasi va amaliyoti (tarj.). Toshkent: Olim. (b. 5–384).
5. Jonassen, D. H. (1999). Muammoga yo'naltirilgan o'qitish: Dizayn qo'llanmasi. Namangan: Universitet Nashriyoti. (b. 20–272).
6. Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). Bilim yaratuvchi kompaniya: Innovatsiya jarayoni (tarj.). Toshkent: Biznes-Press. (b. 1–284).
7. Novak, J. D., & Gowin, D. B. (1984). Learning How to Learn: Kontseptual xaritalar va metodika (tarj.). Buxoro: Ilmiy Nashr. (b. 1–210).
8. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: Yuqori psixologik jarayonlar rivojlanishi (tarj.). Toshkent: Universitet. (b. 52–154).